

Пружина Валентина Павлівна,
заст. директора НБ з наукової роботи
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

ДОСЛІДНИЦЬКІ ІНІЦІАТИВИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА У 2025 РОЦІ.

Стаття присвячена науковим проектам спрямованим на цифровізацію та забезпечення інформаційних потреб науки. Ключовими напрямками були: створення відкритих архівів наукових робіт університету, віртуальних колекцій, оцифрування фондів, грантова діяльність, проекти з вивчення наукометричних баз даних (Scopus, Web of Science), аналіз цитованості вчених університету. Важливе значення має формування ресурсу — збереження культурної спадщини України та дослідження масиву української літератури.

Ключові слова: бібліотека закладу вищої освіти, наукова робота, оцифрування, гранти, цифровий архів, репозитарій, наукометричні дослідження, видавнича діяльність.

Потужний інформаційний потенціал бібліотеки, який бере свій початок із діяльності бібліотеки Новоросійського університету, спонукає до нових ідей та завдань. Незважаючи на воєнний час, складності та позаштатні ситуації співробітники бібліотеки продовжують займатися новими науковими проектами, які дозволяють книгозбірні стати основною інфраструктурою, на базі якої формується освітній простір ОНУ.

Наукова робота, яка проводиться в бібліотеці, спираючись на багатий досвід та традиції, набуває нових напрямків та форм. Однак багатовекторність продовжує бути їх особливістю. Звичайно всі дослідження базуються на вивченні фонду, зокрема колекцій рідкісних видань. На вибір тематики наукової роботи значний вплив має затребуваність наукової спільноти університету в постачанні наукових знань. Наукові розробки відображаються у різних форматах: традиційних — монографіях, довідкових виданнях, збірниках, інформаційних виданнях, статтях; цифрових — базах даних, електронних виданнях, тощо. Більшість з них представлені на сайті НБ у розділі Наукова робота (<https://lib.onu.edu.ua/trudy/>) та Електронні ресурси (<https://lib.onu.edu.ua/vlasnagen/>).

У 2025 році трендом були цифрові проекти. Університетська книгозбірня завжди була літописцем закладу, фіксуючи його історію. Тому продовжувалась робота над поповненням та оновленням БД «Вчені ОНУ» (<https://lib.onu.edu.ua/uchenye-onu-imeni-i-i-mechnikova/>), «Літопис Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: дати, факти, події» (<https://lib.onu.edu.ua/ukrayinska-litopis-do-150/>), «Шановані наукою» (<https://lib.onu.edu.ua/shanovani-naukoyu/>).

В умовах повномасштабної агресії росії в Україні об'єктивно виникає потреба осмислення актуального сприйняття України та потреба в аналізі віддзеркалення цього сприйняття. Бажання широкого і правдивого висвітлення подій на тлі інформаційних атак ворога і спотворення інформації про ситуацію як на полі бою, так і в соціально-політичному аспекті спонукало до створення та постійного поповнення БД «Незламна Україна» (<https://lib.onu.edu.ua/bd-nezlamna-ukrayina>). Вона відображає нормативно-законодавчі документи періоду воєнного стану, хроніку подій у вітчизняній пресі, соціальні мережі про воєнні події та висвітлення подій у зарубіжній пресі.

Продовжено дослідження книжкового масиву української літератури. У 2025 р. центром наукової уваги стали твори Івана Липи, 160-річний ювілей якого відзначався цього року, а також літературна й публіцистична спадщина Юрія Липи, 125-річчя від дня народження якого також відзначається у 2025 р. У рамках цієї роботи були підготовлені віртуальні виставки «Творчий шлях Івана Липи: до 160-річчя від дня народження» (<https://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/Tvorchyj-shlyah-Ivana-Lypu.pdf>), «Юрій Липа: крізь призму видань (до 125-річчя від дня народження митця)» (<https://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/06/Vystavka.-YUrij-Lypa1.pdf>) та наукові статті «Прижиттєві видання праць І. Л. Липи у фонді Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова» [2], «Літературна спадщина Юрія Липи (на матеріалі фонду Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова)» [1].

Нині НБ приймає виклики, породжені війною та шукає рішення для подолання існуючих проблем та загроз. Нове бачення наукової роботи передбачає використання принципово нових можливостей для надання доступу до інформації. Одна із них створення колекцій оцифрованих документів, що перебувають у фондах книгозбірні. Недостатнє фінансування цих ініціатив стає критично важливим аспектом, оскільки військові конфлікти зазвичай супроводжуються економічною нестабільністю. Тільки, залучившись підтримкою і допомогою надійних партнерів, бібліотека зможе розвиватися та стати центром, який концентрує та розподіляє інформаційні потоки, такі життєво необхідні в дуже складний воєнний час.

Для реалізації наукових бібліотечних проєктів додаткові можливості надають гранти. Вони часто спрямовані на підтримку досліджень та забезпечують стабільність та розвиток бібліотеки. І саме грантовий конкурс на оцифрування культурної спадщини національних спільнот, запропонований House of Europe та Goethe-Institut Ukraine, що фінансується Європейським Союзом, надав можливість започаткувати проєкт #Мега_йорти_грецької_книги (Μεγάλη γιορτή του ελληνικού βιβλίου — «Велике свято

грецької книги»). Він направлений на збереження грецької культурної спадщини в умовах російської агресії. Унаслідок тривалого перебування грецьких громад на українських теренах відклався значний масив джерел стосовно їх соціально-економічного розвитку, відносин з органами влади тощо. Одеса має тісний зв'язок із грецькою історією та культурою. Тому фонди Наукової бібліотеки, без сумніву, зберігають значну кількість необхідної літератури. Проведено масштабне вивчення, опрацювання, оцінка стану збереження та відбір грецьких видань з фондів книгозбірні. Це надзвичайно кропітка та напружена робота. Адже бібліотека володіє 4 млн. фондом і грецька книга розсіяна у різних відділах семиярусного книгосховища. Перші знахідки ще раз підтвердили, що ця література представляє наукову, історичну, духовну, матеріальну цінність, тому обов'язок НБ зберегти її від потенційних ризиків втрати та надати цифровий доступ до неї. Дякуючи цьому проєкту всі, хто цікавиться грецькою книгою, зокрема студенти факультету міжнародних відносин, політології та соціології та факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, отримають доступ до історичних джерел. Запровадження до наукового обігу нових документів та матеріалів, а також вивчення їхнього інформаційного потенціалу надасть можливість науковцям використовувати їх при написанні своїх праць. Проєкт також сприятиме культурній інтеграції, розвитку міжнародної співпраці та підвищенню наукового потенціалу України, зокрема у вивченні історії, культури та суспільного життя греків на українських землях.

У 2025 році сформовано електронну повнотекстову БД рідкісних та цінних видань «Мега йорти грецької книги (Μεγάλη γιορτή του ελληνικού βιβλίου — «Велике свято грецької книги»)» з можливістю віддаленого доступу з будь-якої точки світу. https://lib.onu.edu.ua/meha_yorti/ Інвестиції у створення цифрового архіву дозволять: зменшити витрати на реставрацію та фізичне обслуговування оригіналів; знизити ризики втрати унікальних видань; забезпечити довготривале збереження культурних цінностей; розширити доступ до ресурсів без додаткових витрат на фізичну логістику.

Зараз, коли Україна бореться за свою культурну ідентичність, вкрай важливо дослідити і показати її в усьому різноманітті. Тому Наукова бібліотека також прийняла участь та пройшла відбір для участі в науковому проєкті «Єврейська спадщина в Україні: міждисциплінарні рефлексії крізь призму архівних документів, культури, історії та літератури» у співпраці з UNESCO. Ці зусилля є частиною ширшої ініціативи ЮНЕСКО, спрямованої на збереження єврейської документальної спадщини України, вшанування колективної пам'яті, розширення знань і доступу до архівів, а також сприяння міжкультурному діалогу, що реалізується за підтримки Європейського Союзу. Цей проєкт буде втілюватися упродовж 2025–2026 років. У рамках проєкту буде реалізовано: цифрову

інфраструктуру для збереження документів; сформовано репозитарій українсько-єврейської документальної спадщини; розроблено вебпортал, на якому буде представлено оцифровані документи. На першому етапі співпраці співробітники НБ прийняли участь у онлайн-семінарі з питань програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» та критеріїв номінації, а також пройшли навчання з реставрації у м. Київ.

Важливим завданням Наукової бібліотеки у 2025 році було формування ресурсу — збереження культурної спадщини України. Для бібліотеки це, в першу чергу, книжкова спадщина. Книжкова спадщина є безцінним джерелом знань про минуле, мову, традиції та ціннісні орієнтації людини. Продовжувалась робота по наповненню бази даних «Електронна бібліотека рідкісних видань». До 180 річчя від дня народження Іллі Мечникова, започаткована віртуальна колекція «Mechnykoviana: архів наукової спадщини (<http://rarebook.onu.edu.ua:8081/handle/123456789/16418>) до складу якої входять прижиттєві видання вченого та література про нього.

Також створена база даних «Ілля Мечников: науковий цифровий архів» (https://lib.onu.edu.ua/mechnykov_bd/). Це тематичний анотований список, що містить посилання на повнотекстові документи: прижиттєві видання І. І. Мечникова, публікації про діяльність І. І. Мечникова з одеських газет.

Одними з найактуальніших завдань вищого навчального закладу та бібліотеки є моделювання і формування науково-освітніх ресурсів та інформаційне забезпечення навчального процесу. НБ готує потужні інформаційні пакети до акредитацій освітніх програм ОНУ імені І. І. Мечникова [3]. Користувачам забезпечується безбар'єрний доступ до наукових фахових друкованих та електронних видань, міжнародних та наукометричних баз даних навігаційними системами власного сайту Наукової бібліотеки. Однак військовий стан в Україні вніс суттєві корективи в умови книгозабезпечення спеціальностей, адже фінансові витрати на закупівлю значно скоротились. Пошук і складання списків актуальних джерел спонукав до створення повнотекстової БД «Спеціальності університету» https://lib.onu.edu.ua/spec_onu/. Впродовж 2025 року відбувалося вивчення, відбір та поповнення розділів бази даних.

Продовжувалось формування якісного інформаційного контенту електронного архіву-репозитарію, який надає можливість здійснити оцінку наукової діяльності за кількістю наукових публікацій, аналіз результатів досліджень як підрозділів університету, так і кожного співробітника зокрема. Станом на 31.12.2025 загальна кількість ресурсів, представлених в електронному архіві-репозитарії становила 38 730 об'єктів.

Важливим напрямком було проведення наукометричних досліджень. Забезпечувався доступ та підтримка з питань використання міжнародних баз даних Scopus,

ScienceDirect і Web of Science, платформ Google Scholar і ResearchGate, порталу Research4Life і реєстру ORCID; lection. Проводився моніторинг та аналіз наукометричних показників співробітників та університету як установи, а також світових рейтингів університету як закладу вищої освіти. Готувались інформаційно-аналітичні довідки щодо загальних наукометричних показників університету за даними міжнародних баз Scopus та Web of Science Core Collection, а також на платформах Google Scholar і ResearchGate.

Не залишились поза увагою і видавнича діяльність. Адже друкована книга залишається символом інтелектуального розвитку. Вона створює атмосферу культури й знань та є привабливою завдяки своїй тактильності. Саме партнерська взаємодія співробітників бібліотеки та викладачів ОНУ стала стержнем видавничого проєкту «Ілля Мечников в Одеському університеті: образ, світогляд, доробок». Результатом стала монографія, що вийшла в серії «Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова; Біологія. Історія. Філософія». Ця робота об'єднала сучасних істориків, філософів, біологів та бібліографів університету на шляху висвітлення особливостей одеського періоду І. І. Мечникова. Адже постать вченого, незважаючи на всесвітню відомість, потребує переосмислення як в цілому, так і в його «одеський» період, період особливого місця Університету в його житті. Також висвітлено шляхи надходження до фондів Наукової бібліотеки ОНУ прижиттєвих творів Іллі Мечникова та проаналізовано матеріали одеської преси 1867–1888 рр., які надавали відомості про життя та діяльність вченого. Дослідження таких джерел становить науковий інтерес, оскільки вони були невід'ємною частиною подій, що відбувалися, і є своєрідною пам'яттю людства.

Отже, незважаючи на різноманітні перешкоди, бібліотека живе, працює і досліджує, залишаючись потужним ресурсом інформаційного розвитку країни та створюючи міцний фундамент для позитивних змін у майбутньому.

Список використаної літератури

1. Великодна Г. В. Літературна спадщина Юрія Липи (на матеріалі фонду Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова) / Г. В. Великодна // Юрій Липа: стратегія нації та культура українського духу (з нагоди 125-річчя від дня народження) : зб. наук. праць за матеріалами всеукр. мультидисциплінарної науково-практ. конф. з міжнар. участю (Львів, 12–13 черв. 2025 р.) / наук. ред. Т. Єщенко. – Львів : ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», 2025. – С. 115–121
2. Великодна Г. В. Прижиттєві видання праць І. Л. Липи у фонді Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / Г. В. Великодна // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. – 2025. – Вип. 40. – С. 53–62.
3. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] : Наказ МОН України № 977 від 11.07.2019 // Законодавство України : інформ.-пошук. Система / Верх. Рада України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya->

References

- [1]. Velykodna H. V. Literaturna spadshchyna Yuriia Lypy (na materiali fondu Naukovoї biblioteki Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova) [The Literary Heritage of Yuriy Lypa (based on the materials of the Scientific Library of the I. I. Mechnikov Odessa National University)]. *Yurii Lypa: stratehiia natsii ta kultura ukrainskoho dukhu (z nahody 125-richchia vid dnia narodzhennia) : zb. nauk. prats za materialamy vseukr. multidystyplinarnoi naukovo-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu (Lviv, 12–13 cherv. 2025 r.)*. Lviv. 2025, pp. 115–121. [in Ukrainian].
- [2]. Velykodna H. V. Pryzhyttievi vydannia prats I. L. Lypy u fondi Naukovoї biblioteki Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova [Lifetime editions of works by I. L. Lypa in the collection of the Scientific Library of the I. I. Mechnikov Odessa National University]. *Vicnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Istoriiia Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky*. 2025, iss. 40, pp. 53–62. [in Ukrainian].
- [3]. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh prohram, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity [On approval of the Regulations on the accreditation of educational programs for the training of higher education applicants]: Nakaz MON Ukrainy № 977 vid 11.07.2019*. Available at: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-akreditaciyu-osvitnih-program-za-yakimi-zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishoyi-osviti> (accessed: 12.06.2025). [in Ukrainian].

Pruzhina V. P.,

Deputy Director of the Scientific Library of
Odesa I. I. Mechnikov National University,
24, Preobrazhenska St., Odessa, 65082, Ukraine
tel.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

RESEARCH INITIATIVES OF THE I. I. MECHNIKOV SCIENTIFIC LIBRARY IN 2025.

The article is devoted to scientific projects aimed at digitalization and ensuring the information needs of science. The key areas were: creation of open archives of scientific works of the university, virtual collections, digitization of funds, grant activities, projects for studying scientometric databases (Scopus, Web of Science), analysis of citations of scientists of the university. Of great importance is the formation of a resource — preservation of the cultural heritage of Ukraine and research of the mass of Ukrainian literature.

Keywords: library of a higher education institution, scientific work, digitization, grants, digital archive, repository, scientometric research, publishing activities.